

BIBLIOGRAFIA

NOGUERA I MASSA, Antoni: *El pelegrinatge medieval al nord-est català*. Col·lecció Font Moixina, 9, Olot, 1994, 258 pàgs. amb plànols i il·lustracions

L'estudi del pelegrinatge medieval té una importància cabdal per a poder explicar-nos la dinàmica de relació social, econòmica i cultural. El pelegrí va obrir camins que foren aprofitats pel mercader o l'artista o els estudiants, a la vegada que els mercaders també en van obrir i foren aprofitats pels pelegrins, artistes o estudiosos. Es un dilema, emperò la realitat era que l'home medieval, fos pelegrí o no, es movia, no estava ancorat a un espai o territori. Aprofundir en la recerca i estudi del camí, fos o no de pelegrinatge, existent a l'alta edat medieval, a l'època romànica, és quelcom que s'ha d'agrair, i en aquest cas la tasca feta per Antoni Noguera. Potser es podria opinar que la seva geografia del camí està centrada a un territori massa reduït, l'històric comtat de Besalú i els seus entorns, emperò hi ha quelcom important: la novetat que impulsa a fer un treball semblant a altres contrades de Catalunya. La informació documental i cartogràfica recollida i complementada amb una aportació fotogràfica inèdita converteix aquest llibre en una monografia que l'hem de valorar com a destacada en l'estudi de la història comarcal i local catalana. Completen aquesta síntesi del pelegrinatge 7 apèndixs en els quals l'autor ha reunit informació proporcionada per la documentació editada i inèdita d'un gran valor historiogràfic per a poder conèixer la realitat del pelegrinatge alt medieval a Catalunya, que a la vegada ens ha de permetre poder estudiar les comunicacions i influències de tota mena que van existir en aquests segles i que van esser tan importants per a la nostra història. Hem d'agrair a Antoni Noguera la tasca feta, que valorem com a una aportació interessant per a la historiografia catalana.

Joan-F. Cabestany i Fort

* * *

GODOY FERNANDEZ, Cristina: *Arqueologia y liturgia, Iglesias hispánicas (siglos IV al VIII)*. Universitat de Barcelona. Publicacions, Barcelona, 1995, 372 pàgs. amb plànols i il·lustracions

La recerca i estudi fets per Cristina Godoy són cabdals per a poder valorar la totalitat de la problemàtica historiogràfica que comporta la relació entre l'arquitectura dels edificis i la litúrgia amb anterioritat a la implantació de la litúrgia romana/carolíngia. Es tracta d'una obra important, bàsica per a poder comprendre l'evolució del pensament del cristianisme occidental a l'època tardo-romana i alt medieval. Potser es podria pensar que a Catalunya aquesta realitat queda tallada en el segle IX amb la incorporació de la Catalunya Vella a l'Imperi Carolíngi. Creiem que no hi ha certament una continuïtat entre un període i l'altre; els segles IX i X són una realitat de trencament, però van existir moltes influències perquè és difícil una ruptura total si hi ha la pervivència d'una població; la memòria col·lectiva sempre ha tingut una continuïtat si no existeix un canvi total de poblament. Hem de destacar el paràgraf *Tarraconensis* (pàgs. 187-237), en el qual es fa l'estudi de les restes arqueològiques existents a terres catalanes i que tenen una datació molt concreta en el període tardo-romà. Cada una d'aquestes restes situades a *Tarraco*, *Barcino*, Sant Cugat del Vallès, Terrassa, Empúries, Santa Margarida (Martorell), el Bovalar (Serós, Lleida) i Villa Fortunata (Fraga, Osca) són descrites segons un esquema amb una metodologia molt concreta i reeixida: localització, bibliografia, datació, organització de l'espai litúrgic i planimetria.

Felicitem Cristina Godoy per la tasca feta i perquè, a més, ha assolit poder publicar-la i no quedar oblidada com tants altres treballs d'investigació, sigui una tesi de llicenciatura o doctoral. Per això hem de valorar l'esforç de la Universitat de Barcelona i la col.laboració de l'Autoritat Portuària de Tarragona (Port de Tarragona). L'obra és bàsica i fonamental per a l'estudi de l'arquitectura i litúrgia en un moment tan complex i poc conegut com fou el pas de l'època tardo-romana a la medieval.

J.-F. Cabestany i Fort

* * *

BADIA-HOMS, Joan - CARRERAS VIGOROS, Enric: *Llançà a l'època medieval. Aportacions al seu estudi*. Edicions El Brau, Girona, 1995, 187 pàgs. amb plànols i il.lustracions

Els autors, amb la col.laboració de Benjamí Bofarull Gallofré (Planimetria), Rafael Borràs Garcia (Dibuix Artístic) i Miquel-Dídac Piñero Costa (Treball de Camp), han fet una tasca exemplar en l'estudi d'aquest municipi de l'Alt Empordà. L'aportació d'aquesta monografia té un tret molt important i que s'ha de valorar de manera destacada: que no s'ha centrat solament en els edificis religiosos sinó que ha estudiat també l'arquitectura civil i militar d'aquesta població. El mas o el castell tenen el tractament que mereixen, al contrari d'altres estudis que centren la investigació únicament en l'arquitectura religiosa. I a més, aporta informació prehistòrica i romana, i la recerca de molts establiments d'hàbitat d'època romànica. Llançà té uns precedents (pàgs. 11-28): les esglésies pre-romàniques i romàniques (p. 29-117), i el territori, el poblament (p. 118-186). L'aportació feta en aquesta monografia sobre el Llançà medieval té unes característiques de treball tant arqueològic com documental que li donen un alt nivell de valoració científica. Felicitem Joan Badia-Homs i el seu equip de col.laboradors per la redacció d'aquesta monografia i desitgem la seva continuïtat en la recerca de la història de les comarques de l'Alt i Baix Empordà.

J.-F. C. F.

* * *

El castillo de Alcañiz. "Al-Qannis. Taller de Arqueologia de Alcañiz", núms. 3-4 (1995), 445 pàgs., amb il.lustracions

Aquest monument està fora del marc geogràfic de la nostra recerca, però l'hem de valorar com a exemple de publicació d'una tasca d'investigació d'un monument. A més, per la singularitat de les seves pintures de temàtica militar, poc abundoses a les terres que van constituir l'antiga Corona d'Aragó. La torre de l'homenatge d'aquest castell d'Alcañiz és, al nostre criteri, el conjunt de pintures no religioses més notable de les terres que van constituir l'antiga tarraconesa. Pintades entre 1290 i 1375 evidencien un dels moments àlgids de la prosperitat econòmica i social a les terres governades pels comtes-reis, siguin d'Aragó, Catalunya o València. Jordi Rovira i Port i Angels Casanovas i Romeu han redactat el capítol *El complejo pictórico del castillo de Alcañiz* (pàgs. 369-426), en el qual aporten un acurat estudi, molt reeixit, de totes les pintures conservades, i entre aquestes les de tema militar i civil, no religioses. La tasca feta pels autors no es pot silenciar i l'hem de considerar dintre del conjunt de l'activitat artística

d'aquest moment. Hem d'agrair a Jordi Rovira i Angels Casanovas el seu treball i felicitar el "Taller de Arqueología de Alcañiz" per la categoria de la seva publicació i per apropar-nos a una problemàtica poc coneguda i a la vegada encara menys estudiada com és l'evolució arquitectònica d'un castell i la seva relació amb la població que va generar, relació que no era solament política sinó també social i cultural.

Joan-F. Cabestany i Fort

* * *

IV Simposi sobre restauració monumental. Restaurar o conservar? Barcelona-Cardona, del 17 al 20 de novembre de 1993. "Quaderns Científics i Tècnics" (Barcelona), 7 (1996), 374 pàgs. amb il·lustracions

El Servei del Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona continua la seva tasca científica, conseqüència del treball de conservació i restauració dels edificis monumentals dels quals té cura l'Àrea de Cooperació. La tasca del Servei del Patrimoni no és estrictament arquitectònica, sinó que contempla una totalitat del monument, de la seva realitat i, si s'escau, de la prehistòria fins als nostres dies. Hi ha un treball interdisciplinari que fa possible reunir la diversitat dels estudiosos que han col·laborat en aquest IV Simposi. Aquesta diversitat ens permet valorar un ampli ventall de treballs, d'investigacions fetes arreu de la Península Ibèrica i a altres contrades de l'Europa Occidental. Tres són els monuments que tenen interès per als nostres paràmetres d'investigació. Ignacio Gárate Rojas: *El parador de Cardona* (pàgs. 49-53), que ocupa part de la canònica romànica de St. Vicens. Raquel Lacuesta Contreras: *Diferentes intervenciones en el conjunto monumental del castillo y la colegiata de Cardona* (pàgs. 301-307). Anna M. Mestre, Lluís Bayona, Joaquim Raurich: *Consolidació i/o restauració del castell de Mataplana (Gombrèn, Ripollès)* (pàgs. 353-358). Alberto López Mullor: *La excavación del conjunto del castillo de Castelldefels* (pàgs. 359-374). Ens felicitem de la tasca feta per aquest Servei del Patrimoni i esperem noves aportacions a la tasca de conservació i restauració del nostre Patrimoni Arquitectònic, sigui més o menys monumental.

J.-F. Cabestany i Fort

* * *

INFORMACIÓ

Informació i notícia bibliogràfica del "Beatus" de la Seu d'Urgell.

IBARBURU ASURMENDI, Maria Eugènia: *Beatus de la Seu d'Urgell*. Catalunya Romànica. XXIII. Museu d'Art de Girona. Tresor de la Catedral de Girona. Museu Diocesà d'Urgell. Museu Frederic Marès". Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1988, pàgs. 275-285.

IBARBURU ASURMENDI, Maria Eugènia: *Beatus de la Seu d'Urgell*. Catalunya Romànica. VI. Alt Urgell. Andorra. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1992, pàgs. 361 i 362.